

INNOVATION IQTISODIYOT

Ilmiy-amaliy elektron jurnal

ИННОВАЦИОННАЯ ЭКОНОМИКА

Научно-практический электронный журнал

THE INNOVATION ECONOMY

Electronic Scientific and Practical Journal

2025 / 3

@QMI_Instituti

Qarshi shahri,
Mustaqillik ko'chasi 225 - uy

www.kstu.uz
www.ojs.qmii.uz

INNOVATION IQTISODIYOT

ILMIY-AMALIY ELEKTRON
JURNAL

3-jild
3-son
iyun, 2025

June 2025
Volume 3
Number 3

ИННОВАЦИОННАЯ ЭКОНОМИКА
Научно-практический
электронный журнал

THE INNOVATION ECONOMY
Electronic Scientific and Practical
Journal

INNOVATSION IQTISODIYOT

ILMIY-AMALIY ELEKTRON JURNAL

ISSN: 3030-315X

ojs.qmii.uz

Muassis:

Qarshi davlat texnika universiteti

Tahririyat Kengashi raisi:

R.X.Ergashev, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Qarshi davlat texnika universiteti

Tahririyat Kengashi raisi o'rinbosari:

S.N.Xamrayeva, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Qarshi davlat texnika universiteti

Mas'ul muharrir:

N.A.Ochilova, PhD, dotsent

Qarshi davlat texnika universiteti

Texnik muharrir:

F.F.Haqqulov, PhD

Qarshi davlat texnika universiteti

Jurnal har oyda bir marotaba elektron shaklda jurnalning rasmiy sayti orqali nashr etiladi.

Tahririyat manzili:

180100, Qarshi shahri, Mustaqillik ko'chasi 225-uy

Tel.: +998 (75) 221 09 23

+998 (93) 902 72 63

Faks: +998 (75) 221 1395

E-mail: innoeconomic@qmii.uz

“Innovatsion iqtisodiyot” ilmiy - amaliy elektron jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi **Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2025-yil 5-apreldagi 369-sonli qarori** bilan milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan

Jurnalda quyidagi ruknlar asosida maqolalar nashr etiladi:

1. Nazariya va metodologiya
2. Raqamli iqtisodiyot
3. Mintaqa va tarmoqlar iqtisodiyoti
4. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik
5. Inson kapitali iqtisodiyoti
6. Menejment va marketing
7. Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
8. Moliya, kredit va investitsiya
9. Ekonometrika va statistika
10. Xizmat ko'rsatish va turizm sohasi

TAHRIRIYAT KENGASHI:

Tahririyat Kengashining xalqaro a'zolari:

Овчиников Виктор Николаевич – i.f.d., professor, akademik (Janubiy Federal Universitet, Rossiya)

Солодовников Сергей Юревич – i.f.d., professor (Belorussiya milliy texnika universiteti)

Сидиров Виктор Александрович - i.f.d., professor, (Kuban davlat universiteti)

Шевченко Игорь Викторович - i.f.d., professor (Kuban davlat universiteti, Rossiya)

Kusainov Xalel Xaymullayevich - i.f.d., professor (Qozog'iston davlat texnologiya universiteti)

Samandarzoda Iskandar Hakim - i.f.d., i.f.d., professor (SH.Shotemur nomidagi Tojikiston agrar universiteti)

Гибатуллин Артур Артурович Национальный исследовательский университет Московский энергетический институт

Войнаш Сергей Александрович Казанский приволжский (федеральный) университет

Пуляева Валентина Николаевна Финансовый университет при Правительстве РФ

Морковкин Дмитрий Евгеньевич Финансовый университет при Правительстве РФ

Садриддинов Манучехр Исмолиддинович Международный университет туризма и предпринимательства Таджикистана, Душанбе

Перская Виктория Вадимовна директор Института исследований международных экономических отношений, Финансовый университет при Правительстве РФ

Молчанов Игорь Николаевич Профессор экономического факультета. Московский государственный университет имени М.В. Ломоносова

Басова Мария Михайловна Заместитель декана факультета налогов, аудита и бизнес-анализа Финансовый университет при Правительстве РФ

Чупин Александр Леонидович Заместитель декана экономического факультета Российский университет дружбы народов имени П.Лумумбы

Незамайкин Валерий Николаевич Профессор кафедры финансов и кредита Российский государственный гуманитарный университет

Никонорова Алла Владимировна Доцент кафедры экономической теории Финансовый университет при Правительстве РФ

Дмитриева Ольга Александровна Доцент кафедры налогов и налогового администрирования факультета налогов, аудита и бизнес-анализа Финансовый университет при Правительстве РФ

Швец Юрий Юрьевич Лаборатория управления инновациями, Институт проблем управления Российской академии наук

Колосова Елена Валерьевна Лаборатория управления инновациями, Российский экономический университет имени Г.В. Плеханова

Tahririyat Kengashi a'zolari:

Gulyamov Saidaxror Saidaxmedovich - i.f.d., professor, akademik

Bozorov Orifjon Shodiyevich – t.f.n., dotsent

Pardayev Mamayunus Qarshiboyevich - i.f.d., professor

Vaxabov Abduraxim Vasikovich – i.f.d., professor

Hakimov Obidjon Arzikulovich – i.f.d., professor

Navruz-zoda Baxtiyor Negmatovich - i.f.d., professor

Xatamov Ochildi Qurbonovich- i.f.d., professor

Fayziyeva Shirin Shodmonovna- i.f.n., professor

Jumayeva Gulrux Jo'raqulovna - i.f.n., professor

Egamberdiyeva Salima Raimovna - i.f.n., dotsent

Erkayeva Gulbahor Panjiyevna - i.f.n., professor

Amirqulov Shuhrat Olimovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Samiyeva Gulnoza Toxirovna-i.f.f.d., (PhD), dotsent

Aliqulov Azamat Tuyg'unovich -i.f.f.d., (PhD), dotsent

Aminov Fazliddin Baxadirovich- i.f.n., dotsent

Xo'jaqulova Nigora Rustamovna - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Turobov Sherzod Alisherovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Alimova Munisa Yulchiyevna - i.f.f.d. (PhD) dotsent

Ergasheva Nasiba Raxmatullayevna - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Boboqulov Sanjar Baxromkulovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Djalilov Raxmonkul Hamidovich - i.f.f.d., (PhD), dotsent

Nomazov Baxrom Bobomurodovich - i.f.f.d. (PhD) dotsent

Alimxanova Nigora Alimxanovna - i.f.f.d. (PhD) dotsent

June 2025

Volume 3

Number 3

INNOVATION IQTISODIYOT

ILMIY-AMALIY ELEKTRON
JURNAL

Qishloq xo'jaligini innovasion-investitsion rivojlantirish bo'yicha xorijiy mamlakatlar tajribalari tahlili

Xatamova Manzura Ochildiyevna

Analysis of foreign experience in the innovation and investment development of agriculture

Khatamova Manzura Ochildiyevna

Анализ опыта зарубежных стран по инновационно-инвестиционному развитию сельского хозяйства

Хатамова Манзура Очильдиевна

Received: June 7, 2025 Revised: June 9, 2025 ■ Accepted: June 20, 2025 ■ Published Online: June 30, 2025

- **Annotatsiya.** Maqolada agrar sohani innovasion-investitsion rivojlantirish bo'yicha qator ilg'or xorijiy mamlakatlar tajribalari o'rganilgan va tizimlashtirilgan. Mamlakatimiz qishloq xo'jaligi, o'rmon xo'jaligi va baliqchilik sohalariga kiritilgan investitsiyalarning moliyalashtirish manbalari bo'yicha o'zgarishi tahlil qilingan va mazkur tarmoqqa investitsiyalarni jalb qilish mexanizmini takomillashtirish bo'yicha ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqarilgan.
- **Kalit so'zlar.** qishloq xo'jaligi, investitsiya, innovatsiya, moliyalashtirish, innovatsion mahsulotlar, innovatsion-investitsion rivojlanish.
- **Аннотация.** В статье изучена и систематизирована практика ряда передовых зарубежных стран по инновационно-инвестиционному развитию аграрной сферы. Проанализированы изменения источников финансирования инвестиций, привлечённых в сельское хозяйство, лесное хозяйство и рыбководство нашей страны и разработаны научно обоснованные предложения по совершенствованию механизма привлечения инвестиций в данный сектор.
- **Ключевые слова:** сельское хозяйство, инвестиции, инновация, финансирование, инновационная продукция, инновационно-инвестиционное развитие.
- **Abstract:** The article examines and systematizes the experience of a number of leading foreign countries in the innovation and investment development of the agricultural sector. It analyzes the changes in the sources of financing investments attracted to agriculture, forestry, and fisheries in our country. Scientifically grounded proposals have been developed to improve the mechanism of attracting investments in this sector.
- **Keywords:** agriculture, investment, innovation, financing, innovative products, innovation and investment development.

KIRISH

Bugungi kunda qishloq xo'jaligi tarmog'i rivojlanishi oziq-ovqat xavfsizligi va mamlakat agrosanoat kompleksi eksport salohiyati o'sishi drayveri hisoblanadi. Iqtisodiyotning tizim

tashkil etuvchi tarmog'i sifatida qishloq xo'jaligi va umuman agrosanoat kompleksi faoliyati samaradorligi mamlakat va har bir inson moddiy hamda ijtimoiy farovonligini belgilovchi omil hisoblanadi.

Mazkur tarmoqning barqaror rivojlanishini ta'minlash investitsiya faoliyati bilan uzviy bog'liq bo'lib, ular qishloq xo'jaligi

mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi o'sishini rag'batlantirish, tannarxni kamaytirish va aholi turmush sifatini yaxshilashning asosiy omili hisoblanadi.

Qishloq xo'jaligi sarmoyasiz dinamik rivojlana olmasligi tufayli tarmoqni tartibga solish va himoya qilish uchun to'g'ri shakllangan investitsiya siyosati zarur. Investitsiyalarni amalga oshirishning oqilona mexanizmini shakllantirilsa, tarmoq barqaror rivojlanish yo'liga kirishi uchun katta imkoniyatlarga ega bo'ladi. Natijada innovatsiyalar jalb etilib, bu o'z navbatida ishlab chiqarishning texnik va texnologik bazasini doimiy yangilab borishni ta'minlaydi.

Innovatsion-investitsion rivojlantirish qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishini jadal va barqaror ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish hamda tarmoq iqtisodiyoti eksport salohiyatini oshirishga qaratilgan. A.Smit nazariyasiga ko'ra, "... qishloq xo'jaligiga qo'yilgan kapital jamiyat uchun eng foydali... kapital qo'yishning yo'lidir[1]".

FAO, UNCTAD, IFAD va Jahon banki ekspertlari qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishiga mas'uliyatli investitsiya kiritish tamoyillarini ishlab chiqdilar. Ushbu tamoyillarga quyidagilar kiradi: yerdan foydalanishning amaldagi standartlarini tan olish va ularga rioya qilish; investitsiyalarni oziq-ovqat xavfsizligini mustahkamlashga yo'naltirish; investitsiya jarayonida institutsional tuzilmalar va manfaatdor tomonlar javobgarligi; investitsiya faoliyatini tartibga solish va investitsiya jarayoni samaradorligini ta'minlash; hududlardagi ijtimoiy jarayonlarga ijobiy ta'sir ko'rsatishni ta'minlash; atrof-muhitga salbiy ta'sir qilish xavfini minimallashtirish[2].

MAVZUGA OID ADAIYOTLAR TAHLILI

Investitsiyalardan zamonaviy texnologiyalar, yuqori texnologiyali mahsulotlar, ishlab chiqarish vositalari, innovatsion yechimlardan foydalangan holda samarali kengaytirilgan takror ishlab chiqarishni ta'minlash, korxonalar, tarmoqlar va umuman mamlakat iqtisodiyoti raqobatbardoshligini oshirishning moliyaviy resurslarini qo'llash va taqsimlash masalalariga ko'plab yirik iqtisodchi olimlar o'z ishlarini bag'ishlaganlar. Jumladan, V.V. Bocharov o'z tadqiqotlarida investitsiya faoliyatini shakllantirishning turli jihatlarini tushuntirib bergan. Muallif bu jarayonda davlatning asosiy rolini alohida ta'kidlaydi. Investitsion faollikni kuchaytirish qishloq xo'jaligining gullab-yashnashi va ishlab chiqarish salohiyati yangilanishiga olib kelishi kerak[3], deb ta'kidlaydi.

Iqtisodchi olim R.X. Toshmatov ilmiy ishlarida hududlarni innovatsion jihatdan rivojlantirish usul va shakllari, ular faoliyatini moliyaviy rag'batlantirish dastaklari o'rganilgan hamda hududlarning moliyaviy-investitsion va innovatsion salohiyatini baholash uslubiyoti ishlab chiqilgan[4].

G'T. Yuldashev o'z tadqiqotlarida innovatsiyaning asosiy

rolini tasvirlab bergan. Uning ta'kidlashicha, "Innovatsiya bu yeng avvalo investitsiya degani. Shu sababli iqtisodiyotning barcha tarmoq va sohalariga yyyetarlicha investitsiya kiritmasdan yaxshi natijalarga yerishib bo'lmaydi"[5].

I.A. Minakov qishloq xo'jaligining asosiy vazifasini belgilash muhimligini, uning fikricha, "agrosanoat kompleksiga investitsiyalar darajasini oshirish uchun qulay shart-sharoitlarni yaratishdan" iborat bo'lishi kerakligini ko'rsatdi[6].

A.G. Zeldner o'z tadqiqotlari natijalarni asoslab, investitsiyalar hajmining sezilarli darajada oshishi mehnat unumdorligini oshirishga olib kelishini ta'kidladi[7].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Maqolada ilmiy abstraksiyalash, tizimli tahlil, omilli tahlil, qiyosiy tahlil, induksiya va deduksiya, ma'lumotlarni guruhlash, taqqoslash usullaridan keng foydalanilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Qishloq xo'jaligiga sarmoya kiritishning aniq afzalliklari quyidagilardan iborat:

- 1) import o'rnini bosuvchi mahsulotlar ishlab chiqarish siyosatiga muvofiq, mamlakatimizda ishlab chiqarilgan mahsulotlarga talabning yuqoriligi;
- 2) qishloq xo'jaligi korxonalari aktivlarini sotib olish va ularga investitsiya qilish nafaqat mazkur tashkilotning, balki butun davlatning iqtisodiy holatini yaxshilaydi;
- 3) yuqori sifatli mahsulot tannarxi doimiy ravishda oshib boradi;
- 4) past darajadagi raqobat;
- 5) innovatsiyalar va yangiliklar yaratish uchun keng soha.

Qishloq xo'jaligiga investitsiya kiritishning asosiy afzalligi shundaki, qishloq xo'jaligi mahsulotlari narxi har yili oshib bormoqda, ular uchun mavsumiy tebranishlar mustasno. Shuningdek, har bir iste'molchi albatta o'z sog'lig'i haqida qayg'urishadi, buning natijasida ekologik toza usulda yetishtirilgan mahsulotlarga talab ortib bormoqda. Bundan tashqari, nafaqat qishloq xo'jaligi mahsulotlari, balki yerning narxi doimiy o'sish tendensiyaga ega bo'lib bormoqda. Tabiiy mahsulotlarni ishlab chiqarishni yaxshilash imkonini beruvchi yangi g'oyalarni va ilmiy ishlanmalar paydo bo'lmoqda, bu esa o'z navbatida qishloq xo'jaligini innovatsion rivojlantirishga investitsiyalar hajmini oshirishni taqozo etadi.

Qishloq xo'jaligini innovatsion rivojlantirish sharoitida yangi g'oyalarni amalga oshirish ko'proq investorlarni jalb qilish bilan birga, yangi texnologiyalarni joriy etish agrosanoat korxonalari faoliyatini monitoring qilish va doimiy tahlil qilish asosida foydani oshirish, hosilni yo'qotish xavfi va xarajatlarni kamaytirish imkonini beradi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, rivojlangan davlatlar innovatsiyani iqtisodiyotning barcha sohalariga, shu jumladan agrar sohaga chuqur integratsiya qilish orqali yuqori iqtisodiy o'sish sur'atlariga erishgan. Dunyo tajribasidan ko'rinadiki, biror bir tarmoqda innovatsion rivojlanishni ta'minlash uchun ilmiy-tadqiqot va tajriba-konstruktorlik ishlanmalariga (R&D) investitsiyalarni ko'paytirish, raqamli texnologiyalarni joriy etish, yuqori malakali kadrlarni tayyorlash va qulay innovatsion muhit yaratish muhim ahamiyat kasb etadi.

Jumladan, g'arb mamlakatlarida qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishini moliyalashtirishni tahlil qilish va baholash shuni ko'rsatadiki, qishloq xo'jaligi mahsulotlari raqobatbardoshligi va samarali ishlab chiqarish jarayonini rivojlantirishning drayveri davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashdir.

Masalan, Germaniya, Fransiya, Gollandiyada innovatsion infratuzilma obyektlarini yaratishga yo'naltirilgan jami investitsiyalarda davlatning ulushi qariyb 75 foizni, Buyuk Britaniya 60 foizni tashkil etadi. Obyektlarning ekspluatatsiyasi va faoliyatining keyingi bosqichlarida vaziyat teskari yo'nalishda o'zgaradi - birgalikda moliyalashtirishda xususiy sektorning roli oshadi.

Davlat asosan universitetlar, ilmiy laboratoriyalar va institutlar tomonidan olib boriladigan fundamental tadqiqotlarni moliyalashtiradi va xususiy sektordagi innovatsion ishlanmalarni tanlab qo'llab-quvvatlaydi. Shuni qiziqi, turli mamlakatlarda xususiy sektorda ilmiy-tadqiqot ishlarini qo'llab-quvvatlash uchun davlat resurslarini taqsimlashga yondashuv bir xil emas. Misol uchun, xususiy firmalar o'rtasida mablag'larni taqsimlashda diversifikatsiyalangan yondashuv hukmron bo'lgan Evropa Ittifoqi davlatlaridan farqli o'laroq, Qo'shma Shtatlarda davlat tomonidan xususiy sektorning ilmiy-tadqiqot ishlariga ajratilgan mablag'lari kam sonli kompaniyalarda to'plangan - Amerika kompaniyalarining atigi 0,5 foizi ilmiy-tadqiqot ishlariga davlat tomonidan ajratilgan mablag'larning 84 foizini oladi[8].

Davlat ustunligiga ega model Evropa Ittifoqining ba'zi mamlakatlarida - Portugaliya, Gretsiya, Polsha, Vengriya, Ruminiya, Bolgariya va boshqalarda ilmiy-tadqiqot ishlarini moliyalashtirish (50% dan ortiq) hali ham saqlanib qolmoqda. Biroq, bu mamlakatlarda ilmiy-tadqiqot va ishlanmalarni moliyalashtirishning milliy modellari asta-sekin xususiy sektor ustunlik qiladigan modelga aylanib bormoqda. Bu esa, iqtisodiy va innovatsion tizimlarning yuqori iqtisodiy salohiyatini ta'minlaydi.

Global tendensiya ilm-fanga budjetdan ajratiladigan mablag'lar ulushini kamaytirish va davlat buyurtmalari hajmini barqarorlashtirish yoki kamaytirishdir. Ilmiy-tadqiqotlarni moliyalashtirishda xususiy sektorga tobora muhim rol o'tkazilmoqda. Buyuk Britaniyada 20 yil davomida, 1975 yildan 1995 yilgacha ilmiy-tadqiqot ishlarini moliyalashtirishda

davlatning ulushi 54 foizdan 34 foizga kamaydi, xususiy sektorning ulushi esa 38 foizdan 48 foizga oshdi. Budjet ulushi sekinroq bo'lsa-da, hanuz pasayib bormoqda. Qo'shma Shtatlarda fanni milliyashtirish jarayoni 1970-yillarda sekinlashdi, bu birinchi navbatda barqarorlashtirishda, keyin esa ilmiy siklning barcha bosqichlarini moliyalashtirishda davlat ulushining nisbatan kamayishida namoyon bo'ldi[9]. Shuningdek, Shvetsiya va Janubiy Koreya kabi mamlakatlarda davlat tomonidan startap loyihalarini qo'llab-quvvatlash va innovatsion infratuzilmani rivojlantirish muhim rol o'ynaydi.

Angliya Qishloq taraqqiyoti dasturida mablag'larning 2/3 qismi "qishloq xo'jaligi - atrof-muhit - iqlim" fanlararo integratsiyalashgan kompleks yo'nalishga ajratiladi. Boshqa ustuvor yo'nalishlar moddiy aktivlarga investitsiyalar, asosiy xizmatlar va qishloq aholi punktlarini yangilash hamda mahalliy tashabbuslarni qo'llab-quvvatlashdir. Dasturning asosiy faoliyati yer resurslarini boshqarish samaradorligini ta'minlash, "ekologik" texnologiyalarni joriy etish, qayta tiklanuvchi energiya manbalarini rivojlantirish, fermerlik va o'rmon xo'jaligi mahsuldorligini oshirish, fermerlar va boshqa yerdan foydalanuvchilar raqobatbardoshligini ta'minlash, qishloq turizmini rag'batlantirish, keng polosali internet tarmog'ini kengaytirishga qaratilgan. Qishloq va o'rmon xo'jaligida innovatsiyalarni joriy etishga ko'maklashish maqsadida 10 mingdan ortiq o'rinni o'quv kurslar tashkil etish rejalashtirilgan.

Uelsda ham agrar tarmoq taraqqiyotini moliyalashtirish tizimi Angliyanikidan unchalik farq qilmagan. Shotlandiyada esa moliyalashtirishning 1/3 qismi tabiiy va boshqa cheklolarga duchor bo'lgan hududlarga to'lovlariga, 24 foizi "qishloq xo'jaligi-atrof-muhit- iqlim" kompleks yo'nalishiga, 22 foizi- o'rmon maydonlarini rivojlantirish va o'rmon maydonlari hayotiylikini oshirishga yo'naltirildi. Shimoliy Irlandiyada tarmoqqa ajratilgan asosiy moliyaviy mablag'lar moddiy aktivlarga investitsiyalar(43,6%) bo'lgan holda, 19,9% mablag' "qishloq xo'jaligi - atrof-muhit - iqlim" yo'nalishiga, 11,2% tabiiy va boshqa cheklolarga duchor bo'lgan hududlarga to'lovlariga yo'naltiriladi[10].

Finlyandiyada qishloq joylarini rivojlantirish uchun davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash ikkita mintaqaviy dastur doirasida amalga oshiriladi: Finlyandiya materikidagi qishloq joylari va Aland orollari uchun. "Materik" dasturi Finlyandiya Qishloq va o'rmon xo'jaligi vazirligi vakolatida, "orol" dasturi esa avtonom mintaqaviy hukumat kompetensiyasida. Ikkala dastur ham bir xil 6 ta ustuvor yo'nalishlar to'plamiga va CAP standartlarida belgilangan 20 ta siyosiy chora-tadbirlardan 12 tasiga asoslanadi. Ustuvor sohalar quyidagilardir:

- malaka oshirish, axborot va innovatsiyalarni tarqatish, hamkorlikning turli turlarini rivojlantirish;
- iqlim o'zgarishi oqibatlarini yumshatish va ularga

moslashish;

- biologik xilma-xillikni oshirish, qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishida foydalaniladigan suv havzalari va tuproqlar holatini yaxshilash;
- tadbirkorlikni diversifikatsiya qilish va aholi bandligini oshirish, xizmatlar sifatini oshirish, qishloq aholisining iqtisodiy faoliyatda ishtirok etish imkoniyatlarini kengaytirish;

- qishloq xo'jaligi mahsulotlari raqobatbardoshligini oshirish;
- yuqori sifatli oziq-ovqat mahsulotlarini ishlab chiqarish va jonivorlar farovonligini oshirish.

Agrar tarmoqni faol innovatsion-investitsion qullab-quvvatlash bo'yicha ilg'or xorijiy mamlakatlar tajribalarini tizimlashtiradigan bo'lsak, quyidagi jadvalni hosil qilamiz (1-jadval).

1-jadval

Xorijiy mamlakatlarda innovatsiyalarni rag'batlantirish mexanizmlari

RAG'BATLANTIRISH MEXANIZMLARI	MAMLAKATLAR
Kreditlash: - foizsiz;\n- innovatsion texnologiya va mahsulotlarni yaratish va sotish xarajatlarining 50 % ni qoplab berish;\n- foizlarni to'lash.	Avstriya, Fransiya, Germaniya, AQSh, Belgiya, Yaponiya, Braziliya, Shvetsiya
Innovatsion korxonalarni moliyalashtirish bo'yicha davlat dasturlarini ishlab chiqish.	AQSh, Xitoy, Yaponiya, Buyuk Britaniya
Universitet va ilmiy-tadqiqot institutlariga soliq imtiyozlarini berish.	AQSh, Buyuk Britaniya, Avstriya, Norvegiya, Braziliya, Xitoy, Germaniya, Irlandiya, Yaponiya, Fransiya, Hindiston
Innovatsion mahsulot va texnologiyalarni yaratish xarajatlarining 50 foizgacha bo'lgan qismiini qoplaydigan subsidiyalarni to'lash.	Belgiya, Braziliya, Kanada, AQSh, Avstriya, Germaniya, Fransiya, Shvetsiya, Yaponiya, Yangi Zelandiya, Daniya
Xatarli zararlarni qoplash va risklarni kamaytirish bo'yicha davlat dasturlarini amalga oshirish.	AQSh, Yaponiya
Ilmiy-tadqiqot ishlariga xorijiy kapitalni jalb etish	Janubiy-sharqiy Osiyo mamlakatlari, Isroil, Buyuk Britaniya, Irlandiya
Agrar soha rivojiga qaratilgan fundamental ilmiy ishlanmalarni rag'batlantirish	Shvetsiya, Sloveniya, Buyuk Britaniya
Davlat ichida ilmiy ishlanmalarga davlat va xususiy sektor investitsiyalarini jalb etishni rag'batlantirish	Finlandiya, Isroil
Ishlab chiqarish va oliy ta'lim fani hamkorligini moliyalashtirish	Finlandiya, AQSh
Innovatsion kichik va o'rta biznes korxonalarni rivojlantirish hamda exportbop mahsulotlar ishlab chiqarishni qo'llab-quvvatlash	Boltingbo'yi mamlakatlari, Chexiya, Sloveniya, Ruminiya, Turkiya, Chili

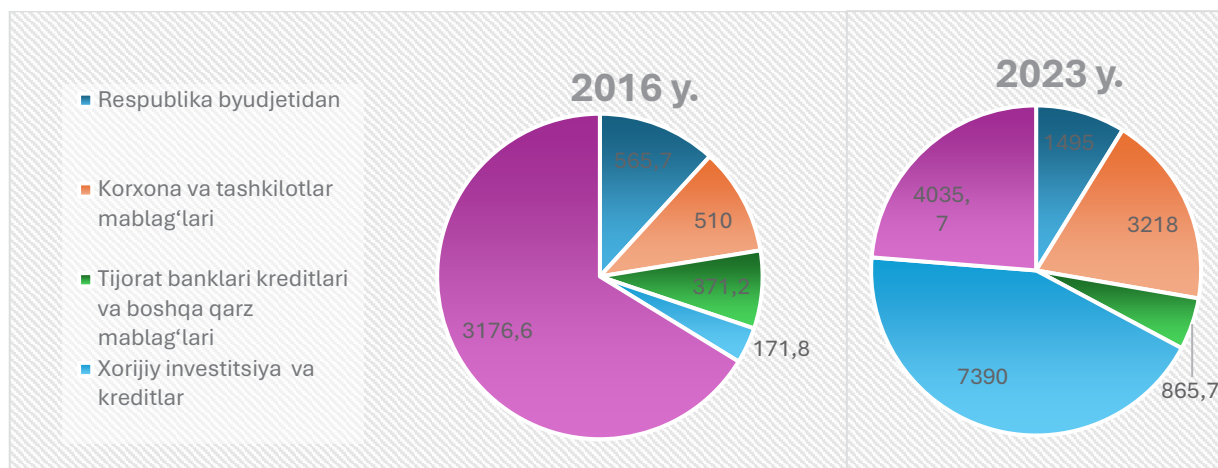
2016-2023 yillar davomida O'zbekistonda qishloq xo'jaligi, o'rmon xo'jaligi va baliqchilik sohalariga yo'naltirilgan investitsiyalar hajmi izchil o'sish tendensiyasini ko'rsatdi. Ushbu o'sish mamlakatda agrar sohani modernizatsiya qilish, oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash va eksport salohiyatini oshirish borasidagi davlat siyosati bilan uzviy bog'liqdir. O'tgan yillar mobaynida jami investitsiyalar hajmi 2016-yildagi 4795,3 mlrd. so'mdan 2023-yilda 17004,4 mlrd. so'mga yetib, 3,5 baravarga oshdi. Bu umumiy ko'rsatkichlar orqali agrosektorga ham katta hajmda sarmoya jalb qilinganini taxmin

qilish mumkin, chunki aynan shu yillarda qishloq xo'jaligida klaster tizimi joriy qilinib, ko'plab yangi agrotexnologiyalar va zamonaviy infratuzilma obyektlariga investitsiyalar yo'naltirildi. Davlat tomonidan sohaga yo'naltirilgan budjet mablag'lari 2016-yildagi 565,7 mlrd. so'mdan 2023-yilda 1495,0 mlrd. so'mga yetib, 2,6 baravarga oshdi. Bu agrosektorning davlat tomonidan barqaror qo'llab-quvvatlanayotganligini ko'rsatadi. Qishloq xo'jaligi obyektlari, suv ta'minoti va melioratsiya tizimlari modernizatsiyasi bo'yicha qator davlat dasturlari amalga oshirildi. Xususan, Prezident Shavkat

Mirziyoyevning 2020-yil 23-oktabrdagi PQ-5853-sonli qarori bilan tasdiqlangan “Qishloq xo‘jaligini 2030-yilgacha rivojlantirish strategiyasi” sohaga yo‘naltirilgan investitsiyalar hajmini ko‘paytirishda muhim hujjat bo‘ldi. Xususi sektorning agrosectordagi ishtiroki ham sezilarli darajada ortdi. 2016-yilda korxonalar va tashkilotlar mablag‘lari hisobidan qilingan investitsiyalar 510,0 mlrd. so‘mni tashkil etgan bo‘lsa, 2023-yilga kelib bu ko‘rsatkich 3218,0 mlrd. so‘mga yetdi, ya‘ni 6,3 baravarga oshdi. Bu esa agrobiznes subyektlarining moliyaviy imkoniyatlari ortgani, ularning texnologik yangilanishga intilishi va bozor talablariga moslashish

darajasi oshganini anglatadi (1-rasm).

Xorijiy investitsiyalar va kreditlar ham agrosector uchun muhim manba bo‘lib qolmoqda. 2016-yilda 171,8 mlrd.so‘mni tashkil etgan bu manba 2023-yilda 7390,0 mlrd. so‘mga yetdi, bu esa 4,3 baravarga o‘shishni anglatadi. Aynan 2018-2021 yillar oralig‘ida xorijiy investitsiyalarning salmoqli darajada oshgani kuzatiladi. Bu davrda xorijiy agrokompaniyalar bilan ko‘plab yirik loyihalar imzolangan, jumladan, issiqxona xo‘jaliklari, oziq-ovqatni qayta ishlash sanoati va baliqchilik klasterlari rivojlantirilgan.

1-rasm. O‘zbekiston qishloq xo‘jaligi, o‘rmon xo‘jaligi va baliqchilik sohalariga kiritilgan investitsiyalarning moliyalashtirish manbalari bo‘yicha o‘zgarishi, mlrd.so‘m hisobida

Shunga qaramay, tijorat banklari kreditlari va boshqa qarz mablag‘lari ulushi 2021-yildan boshlab keskin kamaygan. 2021-yildagi 2746,9 mlrd. so‘mlik kreditlar hajmi 2023-yilda 865,7 mlrd. so‘mgacha tushgan. Bu banklar tomonidan ajratilayotgan kreditlarning kamaygani yoki investitsiyaviy ehtiyojning boshqa manbalar orqali qoplanayotganidan dalolat beradi. Bunday o‘zgarishlar moliyaviy muvozanatga erishish yoki kredit siyosatining qat‘iylashgani bilan bog‘liqdir.

Qishloq xo‘jaligiga tashqi investitsiyalar hajmi o‘shishi tarmoq jozibadorligi bilan bog‘liq bo‘lib, qishloq xo‘jaligi mahsuldorligini oshirish, mahsulotlar o‘rtacha narxini oshirish, qulay muhit yaratish, aholi qashshoqlik darajasini pasaytirish, o‘z-o‘zini oziq-ovqat mahsulotlari bilan ta‘minlash indeksini oshirish yo‘llari samaradorligini ta‘minlaydi.

Rivojlangan mamlakatlardan farqli o‘laroq, mamlakatimizda soliqqa tortish va investitsiyalarni qo‘llab-quvvatlash, xususi biznesning investitsiya faoliyatida ishtiroki, davlat va biznes o‘rtasidagi munosabatlar bo‘yicha barqaror qonunchilik bazasiga ega.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Mamlakat qishloq xo‘jaligiga investitsiyalarni jalb

qilish mexanizmi quyidagi yo‘nalishlarda amalga oshirilishi maqsadga muvofiq, deb o‘ylaymiz:

- 1) yuqori texnologiyali ishlab chiqarishlarni yaratishga qaratilgan yangi innovatsion loyihalarni joriy etish va qo‘llab-quvvatlash;
- 2) nafaqat butun mamlakatda, balki alohida hududlarda ham qulay investitsiya muhitini yaratish;
- 3) Investitsion Davlat dasturi tadbirlarini aniq amalga oshirish;
- 4) qishloq xo‘jaligiga investitsiyalarni samarali jalb qilishni qo‘llab-quvvatlash va rag‘batlantirish;
- 5) investitsiya faoliyati va qishloq xo‘jaligi ishlab chiqaruvchilari faoliyatini tegishli soliq mexanizmlari bilan tartibga solish;
- 6) investorlarni ko‘proq jalb qilish maqsadida qishloq xo‘jaligi korxonalarini rivojlantirishning jozibador strategiyasini ishlab chiqish.

Shunday qilib, qishloq xo‘jaligiga yo‘naltirilgan investitsiyalar qishloq xo‘jaligi ishlab chiqarishini kengaytirish uchun katta ahamiyatga ega. Davlat agrar siyosatini rivojlantirishning eng muhim yo‘nalishi nafaqat xususi va davlat investitsiyalarini, balki xorijiy investitsiyalarni ham jalb etish uchun ijobiy muhit yaratishdan iborat. Kichik va o‘rta biznes hamda borish qiyin bo‘lgan yerlardan foydalanishni

qo'llab-quvvatlash, ushbu hududlarda yangi ishlab chiqarish quvvatlarini kengaytirish va barpo etishga qaratilgan dasturlar muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Mamlakatimiz hududlarida qishloq xo'jaligini rivojlantirish qishloqlar rivojlanishiga, bu sohalarda aholi bandligini oshirishga va mamlakatda qashshoqlik darajasini pasaytirishga olib keladi.

Muallif haqida / Сведения об авторе / Author details

1. **Xatamova Manzura Ochildiyevna Termiz davlat universiteti mustaqil izlanuvchisi / Хатамова Манзура Очильдиевна независимый исследователь Термезского государственного университета / Khatamova Manzura Ochildiyevna independent Researcher, Termez State University**

► manzuraxatamova1@gmail.com

■ <https://orcid.org/0009-0005-8993-8242>

Foydalanilgan adabiyotlar:

- [1]. Смит А. Исследования о природе и причинах богатства народов. /А. Смит. Сер.: Антология экономической мысли. - Москва: Эксмо, 2009. – 956 с.
- [2]. Дерунова, Е. А. Управление инновационными рисками в АПК. // Изв. Саратов. ун-та. Нов. сер. Серия: Экономика. Управ. Право.-2012.-Т. 12.-Вып. 3.-С. 9-12.
- [3]. Бочаров В. В. Инвестиции. Инвестиционный портфель. / В. В. Бочаров.- М.: Питер, 2018.-288 с.

- [4]. Ташматов Р.Х. Худудларни инновацион ривожлантириш усуллари ва уларнинг инновацион салоҳиятини баҳолаш методикаси.// Иқтисод ва молия / Экономика и финансы , 2017, 4.-56-62 б.
- [5]. Yuldashev G.T. Dehqonchilikni innovatsion asosda rivojlantirish va iqtisodiy samaradorlikni oshirish masalalari (Samarqand viloyati misolida)./ Iqt. f. f.d.(PhD) ilm.dar. olish uchun yoz. dissertatsiya. Samarqand,2024.-134 b.
- [6]. Минаков И.А. Экономика сельского хозяйства : учебник / И. А. Минаков.- М.: ИНФРА-М, 2020.-352 с.
- [7]. Зельднер А.Г. Экономический механизм обеспечения продовольственной безопасности в условиях инвестиционных ограничений: опыт и проблемы: монография. - М.: ИНФРА-М, 2018.-160 с.
- [8]. Васильченко М.Я., Дерунова Е.А. Зарубежный опыт и тенденции инновационно-инвестиционного развития сельского хозяйства. / Вестник Белгородского университета кооперации, экономики и права, 2020. №4.-С.162-173.
- [9]. Фирсова А. А. Зарубежный опыт применения государственно-частных партнерств для развития инвестирования инновационной деятельности. / Известия Саратовского университета. 2011. Т. 11. Сер. Экономика. Управление. Право, вып. 2.-С.75-78.
- [10]. Бабаева З.Ш. Инвестиции в сельское хозяйство: опыт зарубежных стран // Актуальные вопросы современной экономики. 2020. № 5. С. 758-762.

Xizmat ko'rsatish
va turizm sohasi

Сфера услуг и
туризма

Service and
tourism sector